

Загалом же, згідно з “Дгаммападою”, з погляду буддійського вчення, “дурню” (*bāla*) притаманні такі ознаки: 1) незнання Дгарми (зокрема, вчення про “брак я” (*анатман*)); 2) пихатість, марнославство; 3) бездумність (*patāda*); 4) завдавання страждання іншим; 5) неусвідомлюване завдавання страждання собі самому; 6) невинуватість; 7) смертність (у буддійському розумінні).

Література:

1. Sri Lanka Tripitaka Project // Barre Center for Buddhist Studies. URL: https://access.toinsight.org/tipitaka/sltip/Dhp_utf8.html (дата звернення: 31.05.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-530-6-24>

Філь Ю. С.

ORCID: 0000-0001-9902-6101

кандидат історичних наук,

молодший науковий співробітник

відділу Азіатсько-Тихоокеанського регіону

Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

“ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ” ХАРАКТЕР ГАУДІЯ- ВАЙШНАВІЗМУ ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В МЕЖАХ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА СВІДОМОСТІ КРИШНИ

Ключові слова: гаудія-вайшнавизм, ISKCON, Товариство Свідомості Кришни, Шрі Чайтанья Чарітамріта, Шрі Чайтанья Шикшамріта.

Чи є у класичних текстах гаудія-вайшнавів настанови про те, як жити і як поводитися в мирському житті, у просторі й діяльності, яка виходить за межі суто релігійної сфери? Чи дають Шрі Чайтанья Чарітамріта Крішнадаси Кавіраджа (1518–1617) (ШЧЧ) або Шрі Чайтанья Шикшамріта (ШЧШ) Бгактивіноди Тхакура, які вважаються суто гаудія-вайшнавськими священними текстами, уявлення про те, як жити в позавайшнавському середовищі, як із ним взаємодіяти, як спілкуватися з невайшнавами, якщо такого спілкування неможливо уникнути. Звісно, найбільш загальна відповідь очевидна – вчення Чайтаньї Магапрабгу, якого вайшнави вважають втіленням бога

Кришни, дає радше духовні настанови, ніж ті, що пов'язані з секулярним позавайшнавським життям, а Бгактівінода Тхакур як реформатор не відступає від трансцендентної лінії попередніх гаудія-вайшнавських текстів.

Учення Бгактівіноди Тхакура про джива-дгарму з певної позиції може бути свідченням “позасвіття” вайшнавізму й визначається матеріальними якостями людини та її становищем у суспільстві, а первинна дгарма залежить суто від душі. Лише неодмінна дгарма є істинною дгармою душі, *вторинна ж дгарма не має жодної цінності* (підкреслено мною. – Ю. Ф.), бо є не чим іншим, як первинною дгармою, зміненою під впливом гун матеріальної природи. Тому її також називають матеріально обумовленою. Коли душа виходить з-під впливу гун матеріальної природи, вторинна дгарма знову перетворюється на неодмінну, первинну (гл. I, 1.1). Можна надавати різного значення вченню Тхакура про джива-дгарму залежно від контексту – з одного боку, ним можна виправдати релігійний ескапізм і невтручання у справи матеріального світу, а з іншого – його можна трактувати як заклик до неприв'язаності до матеріального світу.

Та все ж у вищезгаданих текстах ідеться про деякі моменти зіткнення з позарелігійною реальністю світського життя. Прикладом цього може слугувати протистояння вайшнавської спільноти місцевому мусульманському правителеві Чанду Казі, онуку наваба Хусейна Шаха. Правитель був обурений тим, що на вулицях бенгальських міст чути забагато звуків вайшнавської *санкіртани*, тому заборонив відданням їх проводити. Це був той випадок, коли вайшнави виявили активність і за вказівкою Чайтанї Магапрабгу порушили заборону, вийшовши на *санкіртану* у звичний час, і попрямували просто до дому Чанда Казі, де розгромили правителів сад. Тож ШЧЧ описує приклад соціальної активності вайшнавів у позавайшнавському світі, але, врешті-решт, на розвиток ситуації та її остаточне вирішення вплинула не їхня акція громадянської непокори, а Чайтанья, сам Бог, який напередодні явився до Чанда Казі в образі аватари напівлева-напівлюдини Нарасінги й погрозив розірвати його на смерть, якщо той буде перешкоджати вайшнавам оспівувати святе ім'я. З одного боку, ШЧЧ закликає до дії, а з іншого – стверджує, що сама соціальна дія не має самостійного значення і є додатком до дії Бога.

Цей випадок із Чандом Казі в ШЧЧ українські вайшнави інтерпретують по-різному, й різниця пов'язана з сучасним досвідом проживання ними російсько-української війни й переосмисленням власного вчення у зв'язку з цим. Ті віддані, що стоять на позиції активної залученості у війну заради захисту дгарми, яку в іншій моїй публікації було названо “радикально-кшатрійською” [1, с. 90], вважають випадок

із Чандом Казі прикладом заклику до активності й захисту себе, ба навіть стверджують, що в цій ситуації ШЧЧ дала санкцію на деяке насильство, адже віддані розгромили сад Казі. Тим часом представники т. зв. “традиційної брагманської позиції”, орієнтовані на діяльність у матеріальному світі лише тією мірою, якою вона сприяє реалізації духовних завдань, трактують випадок з мусульманським правителем більш нейтрально – як виправдану невинну акцію громадянської непокори й підкреслюють, що віддані під час неї нікого не вбивали, а вчинили лише щось на кшталт адміністративного правопорушення.

Загалом, представники “радикально-кшатрійської” позиції схильні вважати ранні тексти гаудія-вайшнавїзму, за їхніми ж словами, своєрідним Старим Завітом, тоді як тексти головного ачар’ї Товариства Бгакті-еданти Прабгупади вони трактують як знання, яке зазнало еволюції, порівнюючи його тексти з Новим Завітом.

Література:

1. Філь Ю. С., Карпіцький М. М. ISKCON в Україні: відповіді на виклики Російсько-української війни. *Східний світ*. 2024. № 4. С. 90.